

Б. М. Цимбал

кандидат технічних наук,
доцент кафедри охорони праці
та техногенно-екологічної безпеки
Національного університету цивільного захисту України

ПАРАДИГМА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Наукова стаття присвячена комплексному дослідженню та визначенню соціальної безпеки особистості у системі публічного управління охороною праці в Україні. Акцентовано увагу на тому, що кожна держава формує національну модель системи соціального захисту населення, що відповідає вимогам та інтересам суспільства, обумовлену комплексом причин соціально-економічного характеру, географічними особливостями, культурними та історичними традиціями, формою державного устрою, ступенем розвитку громадянського суспільства, а також моделлю соціальної держави та типом її соціальної політики. Уявлення про найбільш помітні відмінності в підходах до побудови моделей національних систем соціального захисту, що існують у світі, дає можливість виокремити та наповнити практичним значенням концепцію побудови та формування механізмів публічного управління соціальної безпеки особистості, що набуває особливого значення в контексті сталого розвитку державно-суспільного життя в Україні.

Зроблено висновок, що у широкому сенсі система соціального захисту та безпеки населення необхідна у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а тому, виділяється сім напрямів соціального захисту (підтримки) населення: політичний захист; правовий захист; особиста безпека; захист у сфері праці та зайнятості; споживчий захист; побутовий захист; морально-психологічний захист. Вказано, що на загальнодержавному рівні інституційно-організаційна структура соціального захисту має розгалужену мережу й представлена такими видами діяльності, як соціальне страхування, соціальне забезпечення, соціальна допомога. Звідси випливає, що становлення національних систем соціального захисту пов'язане зі станом економічної бази країни, проведенням державою соціально-орієнтованої політики. Обумовлюють перманентні зміни у моделюванні властивостей соціального захисту її характеристики: природне середовище, демографічні та соціокультурні фактори, історично-сформована соціальна стратифікація населення, рівень розвитку економічної та соціальної інфраструктури тощо.

Ключові слова: публічне управління, механізми публічного управління, людський фактор, безпека людини, управління безпекою людини, соціальна безпека, безпека особистості.

Постановка проблеми. Кожна держава формує національну модель системи соціального захисту населення, що відповідає вимогам та інтересам суспільства, обумовлену комплексом причин соціально-економічного характеру, географічними особливостями, культурними та історичними традиціями, формою державного устрою, ступенем розвитку громадянського суспільства, а також моделлю соціальної держави та типом її соціальної політики. Уявлення про найбільш помітні відмінності в підходах до побудови моделей національних систем соціального захисту, що існують у світі, дає мож-

ливість виокремити та наповнити практичним значенням концепцію побудови та формування механізмів публічного управління соціальної безпеки особистості, що набуває особливого значення в контексті сталого розвитку державно-суспільного життя в Україні.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні аспекти дослідження соціальної безпеки як важливого суспільно-державного явища досліджували численні науковці, зокрема концептуальні та стратегічні підходи до забезпечення соціальної безпеки у контексті людського розвитку й регіону досліджували

О. Власюк, В. Онищенко, Т. Завора, О. Чепурний, а також С. Бейла. З позицій економіки, політології та соціології концепції соціальної безпеки розробляють М. Ліга, Д. Зеркалов, Г. Пирогов, В. Серебрянников, А. Хлоп'єв та інші. Натомість, з позицій публічного управління питання соціальної безпеки знайшли своє відображення у наукових працях таких вчених як: В. Куйбіда, О. Амоша, А. Баланда, О. Новікова, А. Колот, І. Мансуров, Ю. Харазішвілі, О. Грішнова, О. Іляш, З. Живко, О. Ляшенко, Є. Матвіїшин, Л. Весельська, Л. Шамілева, О. Панькова, А. Шастун, П. Петровський, К. Бліщук, Г. Дзяна, Л. Новак-Каляєва. Водночас, питання пов'язані із пошуком напрямків та шляхів виокремлення соціальної безпеки особистості у систему публічного управління охороною праці в Україні ще не отримали належного теоретико-прикладного обґрунтування та аналізу.

Внаслідок чого метою даної статті є повне, всебічне та доктринальне дослідження соціальної безпеки особистості у систему публічного управління охороною праці в Україні крізь призму теоретико-концептуального аспекту.

Виклад основного матеріалу. З позицій наукових аспектів соціальна безпека особистості означає реалізацію прав людини (право на життя, право на працю, право на здобуття освіти, право на доступні медичні послуги тощо), недоторканність особи, власності, можливості розвитку особистості та надання людині «можливості вибору», що реалізується у здоровому житті, довголітті, вільному розвитку інтелектуальних та інших творчих здібностей. Соціальна безпека в умовах глобалізації робить необхідним взаємодію світової спільноти за значимим колом проблем, що належать до цивільних, політичних, соціальних прав та свободи особистості [1, с. 409].

Одним із засобів забезпечення соціальної безпеки особистості, попередження соціальних ризиків є соціальний захист населення. Аналіз світового досвіду соціального захисту населення свідчить, що моделі соціальної політики та соціального захисту населення визначаються економічною системою, соціальними цілями, що склалися, орієнтацією держави на забезпечення якості життя; при різноманітності моделей загальним є зростання масштабів втручання держави в економічне та соціальне життя; орієнтація на захист сімейних доходів; стабільність, прозорість, адресність, комплексність системи [2, с. 144].

В контексті історико-методологічного підходу розробка концепції соціального захисту (під-

тримки) передбачає виявлення зв'язків із зовнішнім середовищем, оскільки будь-яка система постає як складова більшої системи [3, с. 70]. У цьому випадку зовнішнім оточенням є, по-перше, система соціального захисту (підтримки) населення, по-друге, соціальна політика (при цьому доцільно абстрагуватися від різноманіття суспільного життя, складних, динамічних та суперечливих суспільних відносин). Значимість та невирішеність проблем, суперечливість законодавства, декларативність урядових програм та заходів зумовлюють необхідність нової моделі соціальної політики [4, с. 31]. Як вихідні положення останньої пропозиції виокремлюються такі як: розгляд фінансування соціальної сфери не як витрати, а як інвестиції в людський незаміщуваний капітал, і відтак, відповідність моделі соціальної політики сутності соціальної держави; розмежування повноважень та предметів відання у соціальній сфері гілкам та рівням влади; систематизація законодавства в галузі соціальної сфери та соціальної політики в рамках реалізації публічного управління; у галузі доходів як пріоритетний напрямок визначення та запровадження державних мінімальних соціальних стандартів; мінімальної погодинної заробітної плати; реформування соціально-трудова відносин, удосконалення практики соціального партнерства, створення дієвих механізмів захисту прав та свобод людини і громадянина; розробка комплексної програми щодо розширення фронту зайнятості; створення системи незалежної соціальної експертизи; реформування інституційної структури, демонополізація соціальної інфраструктури; формування єдиного інформаційного поля соціальної сфери; державно-суспільний характер соціальної політики. На основі названих підходів формується концепція соціального захисту (підтримки) населення на загальнодержавному та галузевому рівні, а також прямо та опосередковано забезпечується соціальна безпека особистості як більш вузький та специфічний аспект публічного управління.

Натомість, на глибоке переконання окремих дослідників, соціальні завдання у соціальній державі мають бути зведені до рангу пріоритетних [5, с. 48]. Підвищення доходів слід розглядати як передумову економічного зростання, а не лише як результат, що зумовлено, по-перше, вимогами виробництва до якості робочої сили; по-друге, формуванням попиту, що є стимулом розвитку, з допомогою доходів. Занижений рівень заробітної плати обмежує відтворення

робочої сили, перешкоджає збільшенню купівельної спроможності населення і, відповідно, зростанню виробництва, робить участь у громадському виробництві непривабливою, а участь у публічному управлінні зводиться нанівець [6, с. 61].

Другою концептуальною посилкою є позитивна динаміка заробітної плати, що виражається у багаторазовому її збільшенні, що дозволить зменшити нерівність громадян у доступі до матеріальних та духовних благ, гарантувати в перспективі гідні пенсії та скоротити чисельність населення, яке одержує соціальну допомогу [7, с. 194]. Держава, що ідентифікує себе як соціальна, є ресурсом соціальної політики та реалізує соціальну стратегію з урахуванням соціальних перспектив, соціальних цілей, соціальних можливостей та соціальних ризиків. Сучасна держава зосередила всю повноту соціальної політики, а тому вимушена пасивність інших суб'єктів соціальної політики розцінюється як утримувальні настрої, а діяльність держави – як невпинна турбота про благо народу, тоді як, заходи соціального характеру обмежені, має місце відмова від виконання соціальних зобов'язань через відсутність коштів [8, с. 188]. Наступним важливим посиленням формування концепції соціального захисту (підтримки) є індексація доходів, механізм індексації включає оцінку вартості споживчого кошика не тільки урядом, а й профспілками, незалежними експертами, як це робиться в більшості розвинених країн [9, с. 20]. Окрім того, існуючі проекти перенесення податкового навантаження на кінцевого одержувача доходів (тобто на сім'ї на основі декларування їх доходів), по-перше, ще сильніше вдарять за рівнем життя населення, а, по-друге, не призведуть до зростання інвестицій з боку приватного сектору через посилення обмежень з боку попиту [10, с. 141]. Таким чином, податкова реформа (як і економічна реформа в цілому) повинна не тільки мати на меті підвищення добробуту громадян, а й розглядати його як необхідну умову успішності перетворень в економічній сфері.

Принципами комплексної моделі, значущими для організації соціального захисту та її ефективного функціонування є: орієнтація на захист сімейних доходів, їх індексація; зміна методології обчислення прибуткового податку (податок обчислюється не з індивідуальних доходів осіб, які мають сім'ю, а із середньодушових сімейних доходів); законодавче визначення соціальних

зобов'язань держави; розмежування предметів відання та повноважень між рівнями державної влади, а також державною владою та місцевим самоврядуванням з фінансовим забезпеченням; використання потенціалу громадських організацій у сфері соціального захисту населення; соціальна експертиза законопроектів. Для створення дієвої системи соціального захисту населення необхідна концепція, що визначає її методологічні, методичні та організаційні засади. Слід погодитись з позицією авторів, які обґрунтовують необхідність реалізації системного підходу до теоретичного розгляду соціального захисту та безпеки й до розробки комплексу заходів щодо їх вдосконалення.

Методологія системного аналізу передбачає їх дослідження: з позицій теоретико-методологічних – обґрунтування цілей, завдань, пріоритетів, принципів та способів соціального захисту та безпеки як населення, так і кожного окремого індивіда, з позицій соціальної політики – розробка механізму управління соціальними процесами; з позицій системної соціальної технології як комплекс технологій із підтримки населення. Виділення названих підходів, позицій є науковою абстракцією; у реальному соціальному житті теорія та практична діяльність (управлінська, виконавська) взаємопов'язані та детерміновані [11, с. 193]. На теоретико-методологічному рівні формується концепція соціального захисту та безпеки населення, особливості соціального захисту різних категорій населення, що включає мету, завдання, принципи, функції, інноваційні моделі, систему зв'язків як внутрішньої системи, так і із зовнішнім середовищем, а також механізм функціонування.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що у широкому сенсі система соціального захисту та безпеки населення необхідна у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а тому, виділяється сім напрямів соціального захисту (підтримки) населення: політичний захист; правовий захист; особиста безпека; захист у сфері праці та зайнятості; споживчий захист; побутовий захист; морально-психологічний захист. Принциповим методологічним підходом розробки концепції соціального захисту (підтримки) населення стало визначення відносин у межах системи соціального захисту та безпеки. До суб'єктів соціального захисту (підтримки) населення відносяться: по-перше, особистість, соціальні групи, соціальні інститути, яким надається підтримка; по-друге, установи,

інститути, які здійснюють діяльність у сфері соціального захисту (підтримки) населення.

На загальнодержавному рівні інституційно-організаційна структура соціального захисту має розгалужену мережу й представлена такими видами діяльності, як соціальне страхування, соціальне забезпечення, соціальна допомога. Звідси випливає, що становлення національних систем соціального захисту пов'язане зі станом економічної бази країни, проведенням державою соціально-орієнтованої політики. Обумовлюють перманентні зміни у моделюванні властивостей соціального захисту її характеристики: природне середовище, демографічні та соціокультурні фактори, історично-сформована соціальна стратифікація населення, рівень розвитку економічної та соціальної інфраструктури тощо.

Список використаної літератури:

1. Щекин Г. В. Социальная теория и кадровая политика : монография. Киев : МАУП, 2000. 576 с.
2. Авер'янов В. Б. Державне управління : теорія і практика. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
3. Каптерев А. И. Информатизация социокультурного пространства. Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2004. 512 с.
4. Нижник Н. Р., Мосов С. П. Теоретичні аспекти державного управління : монографія. Чернівці : Технодрук, 2011. 248 с.
5. Єлагін В. П. Соціальна політика: теоретико-методологічні та концептуальні підходи : підручник. Харків, 2010. 400 с.
6. Сізнцова Л. А. Державне управління соціальною сферою суспільства. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2005. Вип. 22. С. 63–75.
7. Скуратівський В. Соціальна безпека українського суспільства та шляхи її забезпечення. *Вісник НАДУ*. 2011. № 3. С. 194–204.
8. Фурсін О. О. Напрями удосконалення механізмів соціальноорієнтованого державного управління на рівні регіону. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. Вип. 48. С. 172–188.
9. Подольська Є.А. Новий сенс й інноваційні способи забезпечення соціальної безпеки. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Соціологія і політичні науки*. 2015. Т. 20. Вип. 2. С. 19–25.
10. Колєнда Н. В. Сутність механізму забезпечення соціальної безпеки населення. *Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент*. 2012. Вип. 9(1.1). С. 140–149.
11. Краус Н. М. Соціальна безпека на різних рівнях економічної агрегації. *Економіка і регіон*. 2013. № 5. С. 189–193.

Tsymbal B. M. The paradigm of social security of the individual in the system of public management on labor protection in Ukraine

The scientific article is devoted to a comprehensive study and definition of social security of the individual in the system of public management of labor protection in Ukraine. Emphasis is placed on the fact that each state forms a national model of social protection that meets the requirements and interests of society, due to a range of socio-economic reasons, geographical features, cultural and historical traditions, form of government, level of civil society, and model of the welfare state and the type of its social policy. The idea of the most noticeable differences in approaches to building models of national social protection systems that exist in the world, makes it possible to identify and fill in practical significance the concept of building and forming mechanisms of public management of social security, which is especially important in the context of sustainable development in Ukraine.

It is concluded that in a broad sense the system of social protection and security of the population is necessary in all spheres of society, and therefore, there are seven areas of social protection (support) of the population: political protection; legal protection; personal security; protection in the field of labor and employment; consumer protection; household protection; moral and psychological protection. It is indicated that at the national level the institutional and organizational structure of social protection has an extensive network and is represented by such activities as social insurance, social security, social assistance. It follows that the formation of national social protection systems is associated with the state of the economic base of the country, the state's socially oriented policy. Determine the permanent changes in the modeling of the properties of social protection and its characteristics: the natural environment, demographic and socio-cultural factors, historically formed social stratification of the population, the level of economic and social infrastructure and more.

Key words: *public administration, mechanisms of public administration, human factor, human security, human security management, social security, personal security.*